СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
"СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ"
БЪЛГАРИЯ, СОФИЯ 1504
БУЛ. "ЦАР ОСВОБОДИТЕЛ" 15
ТЕЛ. 02 9308 223
ТЕЛ. 02 9308 564; 02 9308 572

SOFIA UNIVERSITY
ST. KLIMENT OHRIDSKI
1504 SOFIA, BULGARIA
15 TZAR OSVOBODITEL BLVD.
TEL. +359 2 9308 223
TEL. +359 2 9308 564; +359 2 9308 572

РЕЦЕНЗИЯ

на доц. д-р Даниела Стефанова Стоянова, от Катедрата по Археология при Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, член на Научно жури, утвърдено със заповед на г-н Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ (РД–38–43/28.01.2026 г.), за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.2. История и Археология/ ДП Археология/Архитектурна археология, за дисертацията на **Пламена Георгиева Дакашева**, редовен докторант към Катедра Археология, Исторически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, на тема: **„*Архитектурна декорация във Филипопол I – III в.*“**, с научен ръководител проф. д. и. н. Костадин Рабаджиев.

Темата на представената за публична защита дисертация на Пламена Георгиева Дакашева е не само актуална, но определено запълва една сериозна празнина по отношение на изследванията върху ордерната архитектура не само във Филипопол, но и в провинция Тракия като цяло.

Работата включва увод, три глави, обобщение, библиография, каталог и изображения с общ обем от 858 стр. Още тук искам да подчертая огромния труд извършен от автора по документирането (графично, фото и описателно) на 440 каталожни номера, включващи елементи от ордерната декорация, документирана във Филипопол, над 200 от които се анализират за пръв път. Този огромен и разнороден материал е в основата на аналитичната част на дисертацията.

Във **Въведението** са определени хронологическите граници и избора на темата. Многото интензивни проучвания на представителни комплекси, но малкото или по-скоро липсата на цялостни публикации на тези комплекси обосноват като единствено възможно именно чрез анализа на архитектурната и декорация да се получи максимална представа за тях. Архитектурният анализ и задълбоченото внимание към архитектурната декорация могат да отговорят на въпроси свързани с хронологията, реконструкцията на архитектурния облик на комплексите, наличието на фази. В това отношение след дисертациите на Светла Петрова и Здравко Димитров, изследването на

Пламена Дакашева е следващата огромна крачка към задълбочено изследване на ордерната декорация на територията на България през римската епоха.

Цели и задачи: Основните цели на дисертационния труд са да се реконструира обема на разнообразните по вид и функция комплекси, изградени в рамките на Филипопол в периода I–III в. пр. Хр. въз основа на критичен анализ на останките от архитектурна декорация, да се проследи хронологическото развитие в избора и изработката на засвидетелстваната в града архитектурна декорация, и да се трасират основните посоки на архитектурно влияние, които проникват във Филипопол. В тази посока са и определените адекватно задачи на работата.

- Събиране и анализ на наличните данни за римската ордерна архитектура във Филипопол – археологически, исторически, епиграфски и нумизматични;
- Анализ на направените до момента реконструкции на паметници с ордерна архитектура от римската епоха;
- Документиране на достъпните архитектурни детайли, открити във Филипопол;
- Изготвяне на каталалог на архитектурната декорация;
- Извършване на типологически и стилов анализ на архитектурната декорация, идентификация на паралели и изясняване на датировката;
- Сравнителен анализ на архитектурните елементи от Филипопол в контекста на тенденциите в развитието на архитектурната декорация в различни части на римската империя.

Тук са посочени и методите на работа, които включват критичен анализ на съществуващата документация, основно публикувана и наблюденията на място. При наблюденията на място Пламена Дакашева е извършила измерване, описание, графична и фотодокументация на достъпните за това детайли. Тук искам да обърна внимание на модела на работа, които може да се проследи в цялата работа. Внимателно обследване на отделния елемент или сграда/комплекс към сравнителен анализ в широк контекст, включително и възможности за идентифициране на каменоделски ателиета или източник на използвания камък. Искам да обърна и специално внимание за участието на Пламена в проекта за изследване на употребата на мрамори в Римска Тракия, част от резултатите от който са включени в настоящата работа.

Освен посочените 440 каталожните единици изворовата база в дисертацията включва и исторически, епиграфски и нумизматични данни, последните понякога

единствено доказателство за вида на представителни комплекси. Изключително полезна е и възможността Пламена Дакашева да работи с непубликувана техническа документация за античния театър във Филипопол, въз основа на която тя създава едно пълноценно описание на архитектурата на театъра, което липсва до този момент.

Първа глава е много важна, тъй като създава максимално ясна картина с каква сложна плетеница от проблеми трябва да се пребори авторът на това изследване: дългогодишни проучвания на комплекси с дълга история, липсата на публикации, липсата на документация, реставрации без да са налице публикации и т.н. Всички разгледани комплекси: агората, стадионът, театърът, почетните арки, източната порта, улиците с колонади, липсващите храмови сгради, обществените терми и жилищната архитектура са разгледани с много внимание и критичен анализ, следвайки еднотипен модел. Този подход е позволил на Пламена да стъпи на максимално здрава основа към следващите глави в дисертацията, а именно изследването на отделните детайли от ордерната декорация на комплексите. Още в тази първа глава, към всеки от разгледаните комплекси убедено мога да заявя, че работата има приносни елементи. Ще си позволя да посоча една част от тях, за да илюстрирам казаното. При разглеждането на агората е много ценна дискусията върху наличните елементи, бази и капители и определянето им като принадлежащи на римския дорийски ордер, съставен от тоскански елементи (бази и гладки стволове) и дорийски капители, на базата на широк сравнителен анализ от Мала Азия до Рим, като това дава възможност да се определи и най-вероятната посока на влияние за реализирането на този мащабен проект в сърцето на Тракия. Следващият много важен принос е свързан с аргументираното предположение за дървени архитрави над колоните от портиците на арената, както и много удачно зададените въпроси за голямото подпорно разстояние към стените на помещенията и необходимостта от втори ред колони. Тук обръщам внимание на това, че поколения изследователи са се занимавали с агората, но системният подход на Пламена показа проблемните хипотези, наложили като меродавни и необходимостта от сериозни ревизии. Безспорен тук и е приносът по отношение на изясняване на хронологията на отделните фази на агората.

Не по-малко значимо е и постигнатото за стадиона. Съпоставянето на архитектурната декорация на фасадата му със сходни във функционално и планово отношение паметници, по-добре запазени или публикувани, позволява да се направят важни изводи: фасадата е била едноетажна, без извити елементи.

Театърът, една от най-впечатляващите сгради, която е останала от римската епоха в нашите земи, и повече от скандално, на практика непубликувана, е също много внимателно анализирана, предложена е хронология на базата на архитектурната декорация и в резултат от този анализ е показано, че извършената анастилозата има сериозни пропуски. Дори само този извод може да илюстрира значението на изследвания от Пламена Дакашева материал и необходимостта от подобни анализи.

Внимание е обърнато и на улиците с колонади, тема като цяло пренебрегвана в изследванията, което пък показва възможностите на Пламена да оценява значението на всеки елемент от градоустройството на античния град. В жилищната архитектура, освен коментара на оскъдните публикувани данни за ордерна декорация, е много важно вниманието което се обръща на много важен материал, които ни лишава от възможността да си представим богатството на интериора: елементите от подова и стенна облицовка, цветни мрамори, които правилно подчертава авторът, че могат да са тема на отделно изследване.

Във следващата **Втора глава** на работата следва изключително детайлен и професионален анализ на отделните елементи от ордера, от постаментите и базите, стволовете до корнизите и касетите на покривите. При разглеждането на всички елементи Пламена показва изключително задълбочени познания върху съвременните изследвания, критично мислене, и нещо много важно – нужната доза предпазливост, когато няма възможност за категорични изводи. Тук отново ще обърна внимание на анализа на една обособена група детайли, за да илюстрирам казаното. Анализът на различните форми коринтски капители, най-сложни по своята декорация, е изключителен синтез, с използването и на най-малките детайли от паметниците, за да изгради цялостен разказ за прилагането им в ордерната архитектура във Филипопол.

В **Обобщението** озаглавено **Хронология, паралели и влияния в архитектурната декорация** на базата на направеното в предходните глави е представен синтезиран поглед върху развитието на ордерната декорация във Филипопол. Този синтез почива на както на задълбочения анализ на отделните комплекси и детайлите от тези комплекси и съпоставянето им в рамките на общото развитие на ордерната декорация през римската епоха.

Изказът е стегнат и ясен, с адекватно използване на терминология, обичайна за изследвания посветени на монументална архитектура и ордерна архитектурна декорация. Всички части от този огромен труд са хармонично свързани и позволяват лесно проследяване на сложните връзки между документираните процеси и явления.

В заключение мога да кажа, че разгледаната дисертация на Пламена Георгиева Дакашева е оригинално изследване, поставените цел и задачи са оптимално изпълнени, налице са изключителни приноси в изследването на монументалната архитектура и архитектурна декорация във Филипопол. Горещо препоръчвам изследването в най-кратки срокове да бъде публикувано, с което съм убедена ще стимулира публикуването на адекватни изследвания върху римската архитектура в България и ще бъде ценен извор за изследвания по тази тема в чужбина.

Авторефератът отговоря на съдържанието на дисертацията. Приносите са представени обективно. Пламена Георгиева Дакашева е и автор на две излезли от печат публикации по темата на дисертацията и други предадени за печат.

Всичко коментирано дотук ми позволява да гласувам повече от положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на **Пламена Георгиева Дакашева.**

07.05.2026 г.

доц. д-р Даниела Стоянова